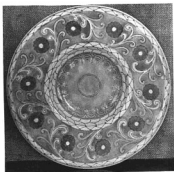

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. 1874–75., 1877.

MAJOLIKA TÁL
Bárá Liphay Béla részére 1874-ben készült

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. 1874. Kőgyurma

GONDOLATOK A ZSOLNAY-MÚZEUMBAN

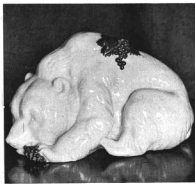
Pécs kultúrájának állandó folytonosságából fényre ragyog ki Zsolnay Vilmos művelődési valósága és hatása. Hozzá tartozik az ő saját ihletében égő arculata ahhoz a történelmi lélek-sorozathoz, mely Pécs életét jelenti a magyar földön s amely a magyar művelődés diadalmas útja is egyúttal. Eozinjainak szinte átszellemített anyaga, a fény és színek világába áderített élete önmagából kiemelkedően hirdeti Zsolnay XIX. századát, mely Péccsett oldotta meg a század legnagyobb kínját: az anyag és szellem, a gép és az ember, a szociális új világ és evangéliumi örök hagyományok problémáit. Művészetének derűs távlatában állva éppen úgy, de talán boldogabban és megnyugtatóbban képviseli Péccsett a XIX. századot, mint ahogy jelenti itt Janus Pannini antik bájú költészete a renaissance-ot s Dudith András püspök nyugtalan genialitása a kételkedő humanizmust. Zsolnay Vilmos művész volt. Amint a század végéig egyetemes lélekrengeése, kiábrándultsága, eszménytelensége közepette élém tűnik alakja, ahogy a Mecsek-hegység szépségei között keresi az anyagot, mely majd elbírja és kifejezje a lelkét s fölötte száll a pécsi szé-

kesegyház harangzúgása, a messze időkből egy szerzetesnek, az ifjú Michel Colombenak mondott szavai jutnak eszembe: *Travaille, peti, regarde tout ton saoul et le clocher à jour de Saint-Paul, et les belles oeuvres des compagnons, regarde, aime le bon Dieu, et tu auras la grâce des grandes choses. Nagy, dolgok kegyelme!*¹ Mi lehet egy művésznek nagyobb kegyelem, mint a saját tehetségének megsejtése, eszméinek fájdalommas terhe, mely nyugtalanul úzi, hajlítja a kifejezés nagy kibékülése, megnyugvása felé. Zsolnay művészetének egyénisége nemcsak az anyag-feltalálásban és a technikában nyilvánul meg. Ugyanakkor, amiképpen kezdve a használati edényeken eljut a pazar pompájú díszvázákig, kifejezésre jut az anyagszerűségeon kívül, sőt ezen túl — edényeknek alakjain egy páratlanul dús formai gazdagságú és ornamentális készségű művészi képzelet ereje is. Itt kezdődik Zsolnay Vilmos művészete. Másképp így is lehetne nevezni az ő művészetét: az anyag művészi életvágyának kifejezése. Csodálatos világ! Különbözleg rubinpiros zománchban égő porcellán-fayence, telefuttatva, átszöve,

¹ M. Bille: *Bodis*. Lipsce, 1922. 9. l.

Mintázta Mattyasovszky-Zsolnay László. 1915. Porcellánban máz alatti színezéssel készült 1927

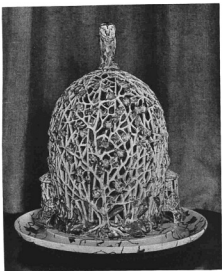
Mintázta Mattyasovszky Zsolnay László 1911. Porcellánban készült 1926

Mintázta Izsó Miklós. Porcellán máz feletti
színezéssel 1927

Mintázta Markop Béla. Porcellán máz alatti
színezéssel 1926

MADÁRKALITKA. A gróf Erdődy család részére 1857-ben
készült. Magas tűzi zománcokkal

csipkekönnyedségig átlehelve antik, magyar és keleti motívumokkal és mintákkal. A zománcok aranyosan káprázó reliefjéből alakok lépnek elő, kecsesen, könnyen, majd méltóságosan, valamennyien a keramla zsolnayos hermelinejében és brokátjában. Föltöltük ezoinban ég a levegő. Mögöttük pedig lángol az alkotó lélek teremtő pillanatainak csodálatától felhevült, örök hajnala. Ki keresné e formák, ez alakok fejlődésében Zsolnay művészi idejének történetét! Ki ne sejténé, hogy itt legelőször is nem technikával, hanem lélekkel, Zsolnay géniuszával találkozunk, mely a minták mögött él és mindig egy! Ki ne érezné, hogy ahogyan ez a lélek alkot, az több, mint l'art pour l'art, az az élet szép csodálatában fogant szintézise a világnak. Ez a keramikus színpesztika nem önmagában éli le az életét, mint a szobrok bronz- vagy márványélete. Közénk jön, hozzánk tapad, velünk él, feldisziúti életünket s napjaink fáradt, kopott, családott eltűntével ránk sugározza a művészet lényegét: a boldog időtlenséget. Az anyag fel van benne oldva, belső láthatatlan magasság csupán, mely arra jó, hogy ráérjen a színek napkelte, ahonnan el lehet látni a lélek kelete felé, ahol kezdődik s ahonnan való minden művészet. . . Zsolnay Vilmos is.

„Idealizált anyag!” — ez Zsolnay művészetének tartalma és élet-látásának szintézise. Az anyag uralma, mely ránehezedett az irodalomra, a természettudományi, a szociálpolitikai gondolkodásra a mult század második felében, kezd lazulni. Meunier éppen úgy, mint Rodin átíri az anyag erejét s a lélek fenségét sugároztatja ki rajta. S mialatt az orosz pessimizmus szomorúan és kételkedően írja, hogy mi értéke lehet a csalitnak és a napsugárnak, Zsolnay mint egy középkori mester, „souverain tailleur d'images” kemencéje mellé ül s ezoincsokorba köti a napsugarat, a növényi élet ezer pompáját, az egész természetet leglínnepeyesebb és legtermékenyebb pillanataiban, hogy szebbé, derűsebbé, finomultabbá értelmezze velük az emberi világot. Amíg pedig ezt tette, örült. Mikor elkészített egy új vázát, egy darabig a szobájában tartotta s mintha még lelke derűjének zománcát akarta volna ráadni, csak azután bocsátotta útjára. Ki ne hajolna meg ilyen

művészet előtt, mely öröme való nevelése a világnak!?

Ennek a művészetnek a lelkiségéből szűkségképpen következtek, hogy művészetét avatott maga körül mindent. S miközben egész Európán a gépek és gyárak nyomában járt Marx és Lassale tanítása, mely nyugtalansággá dülta fel a munkások életét, Zsolnay Vilmos munkásainak nemcsak atyal kenyeret ad, hanem művésztársalvá neveli, ilhletí öket. Úgy tett, mint William Morris mondta önmagáról: „Igyekeztem, hogy minden munkásomból művészt csináljak és amikor művészt mondok, egész embert értek”

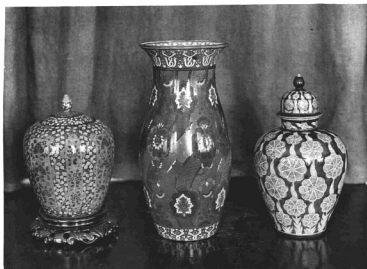
Igy lesz Zsolnay Vilmos nemcsak nagy művészi újszerűség, hanem művészetre, művészi közfzlésre nevelő hatalmas géniusz is. Művészetében sehol és soha nem árulta el a természetet és a természetet jogát úgy tisztelte, hogy nem bántotta meg soha a művészetet. Azért teremtett oly szép színeket, hogy az emberek kedvet kapjanak a természet mélységében még több ítitket keresni és csodálni. Mintha csak Wilde órola írta volna ezt a nagyszerű művészi poedagogiát: „Ne legyen egyetlen virág sem mezőiken, amely indáit nem fonja párnáik körül; ne legyen egyetlen kis falevél sem fítáni erdekiben, mely nem kölcsönzi alakját a rajz céljaira; ne legyen a vadrózsának vagy túskebokornak egyetlen legörbülő ága sem, amely nem él örökké faragott boltozaton, ablakon vagy márványban. Ne legyen egyetlen madár sem levegőjükben, amely színeinek ragyogó csodájával, röplülő szárnyalnak finom fvelésével ne tenné az egyszerű díszítést még becsesebbé.”¹

Bármennyire empirikus volt is az út, melyen művészetéhez eljutott, a nagy tudatosság sehol sem bántotta meg képzeletét. Alakformáló és vizuális képzelete nem bágyadt és nem merült ki soha. Nem érte el az a tragikus sors, mely legtöbb művész hanyatlását jelentí, hogy képzelete erősen intellektualizálódott. Sőt minél mélyebbre szálltak élte napjai, annál jobban mélyültek alak- és színproblémái. Ezeken a színeken és ékeségeken azonban nem a képzelet öszének verőfénye rajzolta meg az ornamentikát. Művészte folytonos emelkedésben ífította és termékenyítette meg önmagát. Övé volt

¹ O. Wilde: Tanulmányok. Ford. Hervei S. Budapest, 1928 209—218. l.

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. EOSIN. 1895-96

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. EOSIN. 1895-96

a legszebb művészi sors: életének művészte volt a legszebb magassága s amikor arra a pontra ért, ahol a művészet sejteti a végtelenséget, akkor kezdődött el az örökkévalósága.

És mindennek fölött magyar ez a művészet. Magyar nemcsak anyagában, módjában, motívumában, hanem elsősorban művelődési súlyában és értékében. Nagyon kevésbé él a magyar köztudatban, hogy Zsolnay ezin-kultúrájában tulajdonképpen Széchenyi szellemének ma is eleven élete lobog és világít. Ignác fivére Széchenyi hatása alatt kap kedvet a magyar keramíához és őtöle veszi át ezt a programot s fejleszti éppúgy iparrá, mint művészeté öcsse Vilmos. Valahogyan tehát ő is Széchenyi új nemzedékéből való. Ennek a nemzedéknek pedig az volt a jellemző vonása, hogy „nem fért el benne a lélek”. S nem kibékítő-e Széchenyi gondolatának sorsára, hogy mialatt a magyar jog harcol a maga igazáért, s egy döblingi szoba éjszakájában Széchenyi önvádoló elsötétülése az utolsókat írja naplójába: Verzweifelt! Bin verloren... ugyanakkor a magyar parlagra az ő programjából fogamzott Zsolnay-

kultúra fakad s a magyar rög a történelem kétségbeeséséből a hit és a munka verőfényével átvilágítva lép a történelem holnapjának vigasztaló szántásába.

Zsolnay géniusának esztetikai teljességéhez tartozik az a mélyeséges erő, amellyel hitt művészetének igazságában s amellyel igyekezett azt át is élni. Művészte volt világnézete. Csakhogy ezt a művészetet harmonikus, boldog emberség táplálta. S hogy élete mennyire volt művészte s művészte mennyire volt életének oszthatatlansága, mutatja az a pár szó, mellyel egyszer előtte a legrszeretettebb névnapra így küldte el köszöntését: A kemencétől jövök és ismét oda is térek vissza. S amikor most forró szívvel küldöm jókívánataimat, megvalósulásul azt óhajtom, hogy életed hasonlóan fényes lángoláshoz, amely ha egyszer életteddel benned kihül, ami utánad marad, tiszta és ragyogó szín legyen!

Erre az életre igazán ráillenek. amik Emersonra mondtak halála után: The example of a good, great man untempted and unspoiled by the world, which he made nobler while in it, and left the richer when he went.

BRISITS FRIGYES

A MECSEK

Rajtlemesen mély az Élet, az Örök Vátozás, az Idő. Sok milliószor kelt föl már a nap és nem volt szem, mely lássa sugarát, sok millió évig bámultak komoran a hegyek a tavakba, míg nem a patak a fővennyel tele nem hurcolta a tavat, ki nem oltotta tükrözését, a hegyek is elkoptak a vizek járásától és a Föld mélyébe süllyedtek saját vénségük súlya alatt. Az évmilliók kábító mélységében szárazföldrök és tengerek küzdenek egymás ellen. A hullám zengő harcot vív a sziklával. Vajjon mi lehet e harcnak benső titkos oka? A leg-egyszerűbb, a Nyugalom! Erre törekszik az egész természet, de e törekvés halála a nyugalomnak. Nyugalom nincs, csak érte való viadal. A hegy ellensége a tónak, orvul öli meg, patakjával táplálja, de a patak mélyén görgetett kavccsal megfojtja, betemeti. Viszont a hegy e munkában egyre alacsonyabbá kopik le. Volt távol idő, midőn

a Magyar Alföld helyén hegyek emelkedtek és a Kárpátok területe volt a halak birodalma. Azután a Föld kérge helyileg meglazult, megrokkant a vén hegy, súlyával belefeszült a kéreg alatti plasztikus magmába és köröskörül fölemelte, felgyűrte a Kárpátok ívét. A régi hegy pedig egyre süllyedt, rányomult a tenger, majd a szigetként emelkedő Kárpátokról lemosott kavics és homok e tengert is betemette. Így lett temetője az öreg hegynek a Magyar Alföld és szemfedője a kalászos róna, koszorúja pedig az Erdős-Kárpátok. Hiába süllyedt el a Hegy, az Alföld helyén nyugalom, kiegyenlítés nem lett, új hegy és új tenger keletkezett. Az Alföld tengere már meg is halt és eljön a százezer év, midőn Kárpátok sem lesznek.

A Föld felszínének örök változásával együtt gördül az Élet változása is. Az Élet a vízből származik, származásának ősfeltételét, mint-